

Legăturile continue între nordul și sudul Dunării, în secolele X—XIII, apar mai reliefate dacă examinăm și descoperirile monetare din Bulgaria. În zona dintre fluviu și munții Balcani, de la vest spre est, descoperirile mai importante se însiruie astfel: satul Botevo (raionul Vidin); satul Čuprene (regiunea Belogradčic); Eskus (la vărsarea râului Iskăr); Lukovit, în locul numit Gradiște; lângă satul Osikovo (raionul Belenc) și la Gorsko-Kosovo (r. Levlievo); la Momin Brod, Silistra, Peștera, iar în zona dintre Tirnovo și Varna, la Kostel, Biala Cerкова, Zlatarița, Kadānbunar, Kartal, Preslav (monezi din veacurile X—XI—XII), Kirilovo, Vārbița, între satele Veselinovo și Smeadovo, la Kolarovgrad, Voivodovo și în alte puncte¹. Aceste importante tezaure — cuprinzând mii de piese majoritatea din aramă — arată că în Bulgaria de nord, de la Vidin și pînă spre Silistra, ca și spre interior, pînă la linia Balcanilor, se desfășura cu ajutorul monedei, mai ales de la jumătatea secolului XI înainte, un schimb obișnuit de produse între principalele orașe și zonele rurale învecinate², de unde veneau hrana și materiile prime, trimițându-se în schimb mărfurile atelierelor orășenești.

*Aceleași emisiuni bizantine, la fel date, predominînd piesele de aramă, au circulat, în aceeași vreme și în țările romîne, unde au slujit ca etalon de valoare și ca mijloc de schimb*³: cele două mari zone din sudul și nordul Dunării au folosit un același sistem monetar — cel bizantin — îndeosebi în secolele XI—XII, ceea ce a înlesnit, fără îndoială și mișcarea mărfurilor între Țara Romînească și Peninsula Balcanică.

În afara monedelor de aramă s-au folosit însă, în Țările Romîne, ca și în Bulgaria de altfel, bani de aur bizantini cunoscuți sub numele de hiperperi⁴. Emiși pentru prima dată la 1093 cu un titlu de 916—875%, ei și-au pierdut treptat din valoarea inițială, ajungînd la 500% sub cîrmuirea lui Andronic II (1282—1328). Dacă din secolul XII se cunosc pînă în prezent numai două descoperiri, toate celelalte, unsprezece la număr, datează din veacul următor, situîndu-se în Dobrogea, la Enisala, Isaceia, Păcuil lui Soare, Tulcea; în Țara Romînească, pe Dunăre, la Turnu Severin și Giurgiu iar în interior, la Băbăița, Novaci, București și Pietroasele; în Moldova, la Oțeleni. Cu o singură excepție, moneda găsită la București datînd din domnia lui Mihail VIII Paleolog (1259—1282), celelalte zece descoperiri sînt din timpul cîrmuirii lui Ioan III Ducas Vatatzes, împărat de Niceea (1222—1254), ceea ce constituie o dovadă că acești hiperperi de aur bizantini, emisiune a imperiului de la Niceea, au circulat și s-au impus ca monedă de valoare ridicată, în Țara Romînească și la Dunărea de Jos, spre mijlocul secolului XIII. Concluzia este întărită de contractele de comandită încheiate la Pera în 1281 și privind comerțul cu Vicina, în delta Dunării. În aceste contracte, hiperperii sînt calculați «ad sagium Vicinae», deci după greutatea și tipul cunoscut în acest oraș: expresia folosită în

¹ Toate exemplificările după recenta monografie a lui S. Lișev, *За проникването и ролята на парите в феодална България*, Sofia, 1958, p.121—130, și *История на България*, I, Sofia, 1954, p. 192.

² S. Lișev, *op. cit.*, p. 134—135.

³ S. Lișev, *op. cit.*, p. 134—135; O. Iliescu, *Despre un tezaur de monete bizantine din vremea Comnenilor, găsit în București*, în SCN, III, 1960, p. 493—495.

⁴ Întreaga expunere asupra hiperperului și circulației lui la nord de Dunăre și asupra expresiei «ad sagium Vicinae» este făcută după O. Iliescu, *Despre hiperperii «ad sagium Vicinae»*, comunicare ținută la 28 mai 1961 la Societatea numismatică. Textul comunicării, în manuscris.